

Otázky:

1. Vysvětlete rozdíl mezi archeologií a paleontologií, co studují a uveďte tři příklady specializace v archeologii. Případně dle čeho se specializace rozlišují?
2. Archeologický terénní výzkum a dokumentace: co je to terénní výzkum, co je nutné dodržet při dokumentaci nálezové situace?
3. Jak se chováme k artefaktům, které nalezneme při výzkumu? Proč je důležitá konzervace nálezů? Proč v dnešní době při ošetření artefaktů přistupujeme k nálezům opatrněji? (proč nepoužíváme tak často vodu a kartáček?).
4. Které dvě populace (rodu homo) se setkávali v Evropě na počátku a v průběhu mladého paleolitu (kolem 40 000 před dneškem). Ovlivnily se vzájemně tyto dvě populace, případně jak?
5. Ve kterém období mladého paleolitu se setkáváme s prvními regulárními pohřby? Proč je v témže období fenomenální používání keramiky?
6. Jaké výtvarné památky/artefakty známe z paleolitu případně mezolitu? Známe nějaké doklady pravěkého umění i z našeho území?
7. K jakým změnám došlo v období neolitu? Popište hlavní změny, kterými se neolit liší od paleolitu.
8. Jaká úprava keramiky je specifické pro období lengyelské kultury? Jaké nemovité památky, které můžeme označit za megalitické stavby, se z tohoto období zachovaly? Jaké mohly být jejich funkce?
9. K jakým změnám došlo v průběhu eneolitu? Začali lidé pracovat s novými technologiemi, nebo materiály? Jakými?
10. Co obecně charakterizuje dobu bronzovou, uveďte alespoň tři příklady? K jakému společenskému či technologickému vývoji dochází?
11. Co je to bronz? Proč byl jeho objev důležitý? Jakým způsobem lze tento materiál získat a zpracovat (popište alespoň základní sérii kroků nutných k vyrobení bronzového artefaktu, od získání suroviny po finální zpracování).
12. Jedna z nejdůležitějších archeologických kultur se nazývá Únětická. Rámcově ji datujte (starší, střední, mladší, pozdní doba bronzová?). Uveďte několik charakteristik pohřbívání v této kultuře (způsob pohřbu, poloha těla, milodary, konstrukce hrobů).
13. Popište specifické pohřbívání ve střední době bronzové. Jak byste postupovali při odkryvu takovéto památky?
14. Který nový materiál se objevuje na počátku doby halštatské? Jak/odkud bylo možné tento materiál získat? Které předměty se z něj vyráběli?
15. Během přítomnosti kterého „etnika“ tradičně spojujeme první ražbu mincí na našem území? O kterém období pravěku či protohistorie mluvíme? Kde mohli brát pro ražbu mincí inspiraci, odkud pocházela znalost ražby mincí?

16. Jak nazýváme konflikt, který vypukl ve druhé polovině 2. století n. l. mezi Římskou říší, již v té době vládl Marcus Aurelius a Germány a Sarmaty ze střední Evropy? Jak konflikt skončil? Kde, na našem území, nalezneme největší doklady římské přítomnosti? Co bylo na této lokalitě objeveno?

17. Jaké jsou povinnosti stavebníků (ať soukromých či fyzických osob), při zahájení stavby? Které instituce spravují archeologické artefakty? Co je považováno za archeologický nález (jak starý artefakt)?

18. Kdo a za jakých okolností může provádět archeologický výzkum? Co musí splňovat a kdo uděluje povolení?

19. K čemu slouží a na jakém principu funguje disciplína zvaná traseologie? Na jaké materiály a artefakty můžeme tuto metodu aplikovat? Který přístroj je pro tuto metodu nezbytný?

20. Co jsou povrchové sběry? K čemu slouží? Jaké zásady při ní musíme dodržet?

21. Jaký je základní rozdíl mezi destruktivním a nedestruktivním výzkumem? Stručně popište jednu metodu nedestruktivního výzkumu, a destruktivní výzkum. V jakých případech dochází k destruktivnímu výzkumu?

22. Popište, k čemu slouží geofyzikální prospekce, jaké oblasti/území/památky/budovy můžeme pomocí této metody zkoumat. Uveďte výhody a nevýhody této metody. Vyjmenujte dva základní typy geofyzikální prospekce. Jaký je mezi nimi rozdíl?

23. Co je a k čemu slouží experimentální archeologie? Dokážete uvést nějaké příklady těchto experimentů?

24. Srovnajte výhody a nevýhody fotografické dokumentace, kresebné dokumentace a 3D skenování (artefaktů, či nálezových situací). Proč stále využíváme všechny tyto metody?

25. Vysvětlíte stručně princip leteckého laserového skenování. V jakém období je vhodné skenování provádět? Jaké archeologické památky jsme obvykle pomocí této metody zachytili?

26. Co uděláte v případě nálezů archeologického artefaktu? Proč s ním v ideálním případě nemáte manipulovat?

27. Problematika hledání nálezů s detektory kovů. Je legální hledat archeologické nálezy pomocí detektoru kovů? Smí se nálezce dožadovat odměny? Vysvětlíte proč?

28. Co je letecká povrchová prospekce? Na jakém principu funguje? Jaké jsou její výhody/nevýhody oproti jiným metodám výzkumu, například pozemní prospekci, příp. dalším?

29. Co je archeobotanika? Co jsme díky ní schopni zjistit o naší minulosti?

30. Čemu se věnuje archeozoologie? Co jsme schopni analýzou těchto nálezů zjistit? V čem může být užitečná genetická analýza?

Období pravěku a jejich stručné charakteristiky:

Zkratky

B.P. – before present

př. n. l. – před naším letopočtem

n. l. – našeho letopočtu

Starý paleolit (asi 1 mil – 250 000 B.P.)

Na jeho přelomu s nejstarším paleotitem se lidská společnost rozšířila z Afriky do Asie a Evropy, včetně území dnešní ČR - Bečov, Přezletice, Beroun, Stránská skála. Nositelem této kultury byl v tomto období člověk vzpřímený a *Homo heidelbergensis*. Starý paleolit v geologické datování spadá do epochy pleistocénu, respektive do středního pleistocénu - do stupňů Günz/Mindel, Mindel, Mindel/Riss. V jeho mladší fázi došlo k ochlazení v důsledku ledové doby mindel (500 000/340 000 př. n. l.), v tomto období sahal Skandinávský ledovec až do střední Evropy. V jeho morénách se nacházel pazourek na výrobu nástrojů. Lidské pozůstatky z tohoto období jsou nacházeny v celé Evropě. Přítomnost člověka vzpřímeného je v České republice doložena nálezy nástrojů v Praze-Sedlci, v Přezleticích u Prahy, v obci Braškov (u Kladna) a na Stránské skále (u Brna). Nálezy nástrojů jsou v tomto období hojnější.

(definice převzata a upravena podle wikipedie.cz).

Střední paleolit (250 000 – 40 000 B.P.)

Na počátku středního paleolitu ještě dožíval archaický člověk rozumný (*Homo sapiens*). V Africe na něho přímo navázal moderní člověk rozumný, který se objevil v letech 170 000/135 000 př. n. l. Pozůstatky archaického člověka rozumného byly nalezeny po celém Starém světě a poprvé také na Předním východě. Tento archaický člověk je zastoupen např. člověkem steinheimským (*Homo steinheimensis*, 300 000/150 000 př. n. l.) a člověkem neandertálským (*Homo neanderthalensis*) v Evropě nebo člověkem palestinským (*Homo palestinus*) na Předním východě.

Mladý paleolit (40 000 – 12 000/10 000 B.P.)

Začíná se rozvíjet v počínajícím interpleniglaciálu (teplém výkyvu) poslední doby ledové, kdy jsou domorodé populace středopaleolitických neandertálců vytlačovány lidmi moderní anatomické stavby, zcela už podobnými až shodnými s člověkem dnešním (výška 170–180 cm, váha 80 kg). Kolem roku 50 000 př. n. l. byl tak vývoj moderního člověka dokončen (behaviorální modernita). Nový typ člověka rozumného bývá také označován jako kromaňonec. S nimi je spojen rozvoj čepelové techniky a jí odpovídajících jemnějších typů nástrojů. Na našem území se v tomto období setkáváme např. s tzv. lovci mamutů, správně označovanými jako gravettské populace (gravettien). V mladší fázi pak nastupuje magdalenien.

Pozdní paleolit (10 000 – 8 000 př. n. l.)

Krátké období mezi paleolitem a mezolitem.

Mezolit (na našem území cca 8 000 – 5 500 př. n. l.)

Mezolit (z řeckého mesos, μεσος = střední a lithos, λιθος = kámen) nebo také střední doba kamenná označuje období mezi pozdním paleolitem a končí začátkem neolitizace Evropy. Mezolit je pokračováním paleolitu za změněných přírodních podmínek a spíše jen tradičně uznáván za samostatné období.

Neolit (na našem území 5 500 – 4 300 př. n. l.)

Neolit nebo také mladší doba kamenná je pravěké období, ve kterém se namísto dosavadního lovu a sběru stává hlavním zdrojem obživy zemědělství (obdělávání polí i pastevectví/chov dobytka). Samotný výraz neolit pochází z řeckého neos = nový a lithos = kámen a odráží v názvu jeden z typických prvků tohoto období. Tato tzv. neolitická revoluce začíná na Blízkém východě a ukončuje tak období mladého mezolitu. Neolit na různých územích začíná odlišně, podle toho, jak rychle či pomalu se sem šířila znalost prvotního zemědělství, které je rozhodujícím znakem období. Lidé začínají používat kromě štipané industrie rovněž broušenou kamennou industrii, což je další technologický posun. Důležitou inovací je schopnost vyrábět keramické předměty.

Eneolit (na našem území 4 300 – 2300/2200 př. n. l.)

Z neolitu se postupně vyvíjí eneolit. Liší se změnou a vývojem hierarchie společnosti, novými technologiemi i materiály. Do zemědělství je zaveden dokonalejší způsob orby, objevuje se použití kola a vozu = efektivnější převoz a distribuce nákladů. Využití zvířat pro práci, používání kovů - mědi případně stříbra a zlata. Na pohřebištích je možné sledovat sociální rozdíly, vymezuje se elitnější vrstva. Dochází k zmenšování obydlí, pravděpodobně se upevňuje sociální postavení mužů.

Doba bronzová (2300/2200 př. n. l. – 800 př. n. l.)

Doba bronzová je historické období, pro které je charakteristické dominantní využívání bronzu – slitiny mědi a cínu – pro výrobu důležitých potřeb. To bylo možné díky rozvoji metalurgie a vynálezu dřevěného uhlí. Epocha se též vyznačovala rychlejší sociální diferenciací než v předchozích obdobích: rozvoj států na Blízkém východě nebo vznik elitní vrstvy ve střední Evropě. V zárodcích se rozvíjely dálkový obchod, sociální diference, písmo a první města. Byla domestikována nová zvířata. Pojem doba bronzová v rámci své třídobé periodizace pravěkých dějin navrhl dánský archeolog Christian Jürgensen Thomsen v roce 1836. Dobu bronzovou dělíme na starší, střední, mladší a pozdní.

Starší doba železná/doba halštatská (800 – 480 př. n. l.)

Doba halštatská označuje období, během kterého se ve střední začalo zpracovávat železo. Svůj název dostalo podle hornorakouského města Hallstattu v Solné komoře. V polovině 19. století tam bylo objeveno přes tisíc hrobů. Nálezy z hrobů se s převahou daly zařadit do nejstarší doby železné. Doba halštatská navazuje ve svém vývoji na předchozí pozdní dobu bronzovou. V průběhu halštatu dochází k vrcholu sociální stratifikace. Evropa je propojená sítí elitních (vládců?), kteří společně obchodují a dochází k výměně idejí, můžeme hovořit o malé „globalizaci“.

Mladší doba železná/doba laténská (480 – 40/30 př. n. l.)

Laténská kultura odvozuje svůj název od archeologického naleziště La Tène na severním břehu Neuchâtelského jezera ve Švýcarsku, kde bylo roku 1857 objeveno množství artefaktů. Tato kultura, jejímiž nositeli byli historičtí „Keltové“ (ve skutečnosti se daleko pravděpodobněji rozšířila „keltská kultura“ než samotné etnikum, které je daleko spíše konstruktem římských historiků, kteří nám o něm referují), se rozvíjela během mladší doby železné, tj. asi od poloviny 5. století před n. l. až do přelomu letopočtu, kdy podlehla tlaku římské expanze a útokům germánských kmenů ze severu. Vznikla plynulým přechodem z halštatské kultury starší doby železné; v tomto procesu dominuje vliv středomořských oblastí, zejména Řecka a etruské civilizace. Laténská kulturní centra vzkvétala zejména na území dnešní východní Francie, Švýcarska, Rakouska, jihozápadního Německa, Česka, Maďarska a na Slovenska.

Doba římská (40/30 př. n. l. – 380. n. l.)

Doba římská se v české archeologii vymezuje období let 40 nebo 30 př. n. l. až do roku 350 nebo 380 n. l., kdy bylo území Česka obýváno především germánskými kmeny. Počátek doby římské je určeno odchodem Keltů a zároveň počátkem pronikání prvních Germánů na české území. O konci doby římské se uvažuje někdy v 2. polovině 4. století, kdy začaly etnické pohyby, které se charakterizují jako doba stěhování národů. Pro celé období doby římské je charakteristickým prvkem interakce, konflikty a vzájemné ovlivňování mezi germánskými kmeny na území Germánie a Římany na území římského impéria. Po celé trvání doby římské na českém území žily kmeny Markomanů, na Moravě společně s Kvády. V mladší době římské přišlo ze středního Polabí nové obyvatelstvo, které proniklo až na severní Moravu.

Doba stěhování národů (380 n. l. – 568. n. l.)

Pojmem stěhování národů se označují rozsáhlé migrace obyvatelstva (tzv. barbarských kmenů a jejich skupin), které probíhaly koncem starověku a počátkem středověku. Jejich příčinou byly demografické změny, především růst počtu obyvatelstva, způsobený přechodem od pastevectví k zemědělství, to znamená k usedlému způsobu života, i sociální důvody. Kromě toho primitivní způsob obdělávání půdy vedl k jejímu rychlému vyčerpání, což bylo dalším důvodem ke stěhování. Nicméně jak naznačují archeologické důkazy, nemuselo jít o stěhování celých národů, ale jen vládnoucích elit.

Raný středověk (586-1200 n. l.)